

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології Запорізького державного медико-фармацевтичного університету МОЗ України, доктора медичних наук, доцента ХОМІЦЬКОГО Миколи Євгеновича на дисертаційну роботу ЧАБАНЮКА Сергія Олександровича «Легка розумова відсталість у осіб підліткового віку: клініко-віковий, медико-соціальний та реабілітаційний аспекти», подану до спеціальної вченої ради ДФ 17.600.058 Запорізького державного медико-фармацевтичного університету МОЗ України, що створена відповідно до наказу в.о. ректора Запорізького державного медико-фармацевтичного університету від 05.05.2023 №141 на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасні дослідники під терміном «розумова відсталість» розуміють стійкий не проградієнтний патологічний стан, що характеризується поєднанням порушень розвитку у багатьох сферах психічної діяльності людини, а саме: когнітивній, емоційно-вольовій, мовно-слуховій, моторній, внаслідок чого страждають морально-етичний і психосоціальний аспекти особистості та значно знижується рівень здатності до соціальної (включаючи трудову та сімейну) адаптації. За епідеміологічними даними поширеність даної патології становить близько 3%; дані щодо захворюваності на розумову відсталість з різних країн варіюють від 3 до 25 випадків на 1000 осіб підліткового віку. В структурі захворюваності на розумову відсталість – значно переважає розумова відсталість легкого ступеня (близько 75%).

Саме тому розглянута робота, головною метою якої є підвищити ефективність діагностики та медико-соціальної реабілітації осіб підліткового

віку, які страждають на розумову відсталість легкого ступеня, шляхом удосконалення алгоритму діагностики та системи психотерапевтичної корекції і реабілітації, має високу актуальність та клінічне значення.

Зв'язок теми дисертації з державними і галузевими науковими програмами

Дисертаційна робота є фрагментом ініціативної науково-дослідної роботи кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології Запорізького державного медико-фармацевтичного університету МОЗ України «Коморбідність психічної та іншої патології» (№ держреєстрації 0117U006966). Чабанюк С.О. є співвиконавцем зазначеної НДР.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість

Враховуючи отримані в результаті проведеного дослідження наукові дані, автором вперше було визначено характер впливу різних соціально-гігієнічних факторів на виникнення та подальший перебіг легкої розумової відсталості у підлітків. Виховання у багатодітній сім'ї, часті конфліктні ситуації у мікросоціальному оточенні та недостатній рівень матеріального забезпечення достовірно збільшують ризик ускладненого (іншими словами «дезадаптивного») перебігу розумової відсталості у підлітків.

Дослідником вперше було встановлено закономірності впливу супутніх соматичних, неврологічних та психічних захворювань на перебіг розумової відсталості. Встановлено поширеність коморбідної патології серед обраного контингенту на рівні 78,5%, що негативно впливає на загальний стан, соціальне функціонування, якість життя та призводить до втрати працездатності.

Крім цього автором вперше було оцінено вплив мікросоціального (сімейного) оточення, умов проживання та рівня інтелекту на показники якості життя та соціального функціонування осіб підліткового віку із легкою розумовою відсталістю.

Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення роботи полягає у розробці та впровадженні автором багаторівневої методики оцінки обмежень адаптації осіб із розумовою відсталістю. Розроблена методика є універсальним інструментом оцінки стану обстежуваної особи із його наступним визначенням в рамках одного із чотирьох рівнів адаптивності. На підставі отриманих даних розроблено програми реабілітації осіб з легкою розумовою відсталістю. Вони ґрунтуються на принципах персоніфікованої допомоги, оскільки передбачають підбір конгруентного комплексу терапевтичних заходів в залежності від індивідуальних особливостей та показників адаптації в кожному клінічному випадку.

Результати дослідження впроваджені в практичну діяльність Комунального некомерційного підприємства «Обласний клінічний заклад з надання психіатричної допомоги» Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя), Комунального підприємства «Криворізька багатoproфільна лікарня з надання психіатричної допомоги» Дніпропетровської обласної ради (м. Кривий Ріг), Комунального некомерційного підприємства «Клінічна лікарня «ПСИХІАТРІЯ» (м. Київ), Комунального підприємства «Дніпропетровська багатoproфільна клінічна лікарня з надання психіатричної допомоги Дніпропетровської обласної ради» (м. Дніпро), а також у навчальний процес та наукову роботу кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології Запорізького державного медичного університету та кафедру психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Результати оцінки наукового рівня дисертації та публікацій

Оцінка структури, змісту та форми дисертації

Дисертаційну роботу Чабанюка С. О. викладено на 151 сторінці друкованого тексту, ілюстровано 8 таблицями і 2 рисунками. Відповідно до

вимог оформлення дисертацій (наказ Міністерства освіти та науки № 40 від 12.01.2017 р.), робота Чабанюка Сергія Олександровича складається із 2-х анотацій українською та англійською мовами, вступу, огляду літератури, матеріалів та методів дослідження, 5 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури, що містить 128 джерела (50 кирилицею і 78 латиницею) та додатків. Дисертаційна робота написана державною мовою.

Вступ викладено послідовно та аргументовано. Обґрунтовано доцільність проведення дослідження, сформульовано мету і завдання, наведені наукова новизна та практичне значення отриманих результатів роботи, дані апробації отриманих результатів.

У **розділі 1** дисертант викладає недостатньо вивчені питання, які стосуються до обраної теми дисертації, відображає усі вибрані напрямки досліджень для досягнення поставленої мети, що обґрунтовує необхідність та доцільність проведення даного наукового дослідження.

У **розділі 2** представлена клінічна характеристика обстеженого контингенту, дизайн дослідження, детально описано статистичні методи обробки даних та розкрито методи обстеження і лікування пацієнтів, включених у дослідження. Обсяг клінічного матеріалу є достатнім для отримання статистично достовірних даних.

У **розділі 3** представлено результати визначення груп анамнестичних факторів, що підвищують ризик виникнення та негативно впливають на перебіг розумової відсталості у підлітків. Окремо варто відмітити, що дисертантом було встановлено, що чоловіча стать, обтяженість сімейного анамнезу (насамперед станами залежності), вік батьків старше 30 років, їх низький освітній рівень, патологічний період вагітності та затримка психомоторного розвитку на першому році життя значно підвищують ризик формування розумової відсталості.

У **розділі 4** автором надано результати визначення впливу різних факторів на перебіг та семіотичну представленість розумової відсталості у досліджуваного контингенту. Чабанюк С.О. вказує, що найбільш значущими факторами, які впливають на перебіг розумової відсталості, є: вік початку захворювання, наявність та рівень виразності супутніх психічних порушень, проградієнтність перебігу захворювання, рівень збереження когнітивної функції до досягнення повноліття, соціальне оточення та матеріально-побутові умови.

У **розділі 5** дисертантом детально обґрунтовано структуру супутніх соматичних, неврологічних та психічних розладів обраного контингенту. Автором було встановлено, що наявність одного або декількох супутніх захворювань суттєво збільшує тривалість та частоту перебування підлітків із легкою розумовою відсталістю на стаціонарному лікуванні та сприяє розвитку неврозоподібних розладів та провокує поглиблення наявних емоційно-вольових порушень, що призводить до подальшого зниження рівня соціальної дезадаптації.

У **розділі 6** дисертант провів порівняння суб'єктивних показників якості життя підлітків із тим як оцінюють якість їх життя близькі родичі, а також визначив залежність між рівнем соціального функціонування та збереженням інтелектуального рівня у досліджуваного контингенту осіб. Автором було встановлено, що обстежені підлітки були більш задоволені взаємовідносинами з однолітками і своєю якістю життя в цілому ніж їхні батьки, але менш позитивно оцінювали сферу сімейних взаємин і дозвілля. Також дисертант встановив, що рівень порушення соціального функціонування обстежених осіб корелює з глибиною когнітивного дефіциту, а його підвищенню сприяють лікувально-реабілітаційні втручання, психоосвіта близького оточення підлітків, допомога у працевлаштуванні та персоніфікована медикаментозна корекція.

У **розділі 7** автор описує розроблену методику комплексної оцінки адаптаційного потенціалу осіб з легкою розумовою відсталістю, а також надає

характеристику шести реабілітаційних програм. Розроблена дисертантом система передбачає визначення одного із чотирьох рівнів адаптації: дуже низький, низький, задовільний та компенсований. В залежності від визначеного рівня адаптації та характеру коморбідної патології індивідуально обирається одна з шести програм реабілітації. Автор повідомляє про високу ефективність розроблених заходів: більше третини всіх обстежених після проходження курсу реабілітації демонструють значне покращення адаптивних навичок статодинамічних функцій, а майже четверть – покращення здатності до самообслуговування.

Результати кожного розділу достатньо представлені в друкованих роботах та матеріалах наукових конференцій, про що свідчить список робіт після кожного розділу.

Розділ «**Аналіз та узагальнення результатів**» логічно та послідовно завершує дисертаційне дослідження. Автором проведено підсумки дисертаційної роботи, які зіставлені з отриманими результатами інших досліджень.

Висновки дисертації логічно випливають із результатів дослідження, конкретні, обґрунтовані, містять наукову новизну та практичне значення.

Практичні рекомендації змістовні, мають конкретне застосування у практичній діяльності психіатричних відділень і навчальному процесі вищих навчальних медичних закладів України.

Перелік використаних джерел оформлений відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. та містить 128 джерел (із них кирилицею – 50, латиницею – 78). Кількість джерел є достатньою і вказує на те, що зміст дисертації базується на ґрунтовному інформаційному пошукові у ракурсі визначеної проблеми.

В **Додатках** представлено: копії актів впровадження за результатами дослідження, список опублікованих праць за темою дисертації, відомості про апробацію результатів дисертації.

Дисертація достатньо ілюстрована інформативними таблицями та рисунками, що сприяє легкому сприйняттю представленого матеріалу.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

За матеріалами дисертації опубліковано 11 наукових праць, з них 5 статей, серед яких 4 – у фахових наукових виданнях України (1 стаття відноситься до міжнародної наукометричної бази «Web of Science»); 1 стаття у науковому виданні зарубіжної країни, яка входить до Європейського Союзу (Польща); 6 тез у матеріалах конгресів та конференцій.

Оцінка рівня поставленого наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджуються комплексним підходом до вирішення поставлених задач, достатньою кількістю підлітків із легкою розумовою відсталістю, включених в дослідження, сучасною статистичною обробкою отриманих результатів, що переконливо доводить достовірність отриманих даних та дозволили повністю виконати поставлені завдання, які сформульовано відповідно до мети досліджень.

Завдяки комплексному підходу до виконання поставленої у роботі мети, автором повністю розкрито сутність проблеми, що вивчалась, а також обґрунтовано практичні рекомендації.

Дизайн дослідження відповідає принципам доказової медицини.

Представлені в роботі результати та сформульовані на їх підставі наукові положення і висновки оцінюються мною як обґрунтовані та достовірні.

Таким чином, дисертаційна робота Чабанюка Сергія Олександровича відповідає вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності

Порушень академічної доброчесності у дисертаційній роботі не виявлено.

Недоліки дисертації щодо її змісту і оформлення

Принципових зауважень щодо рецензованої дисертаційної роботи Чабанюка С. О. немає, проте є окремі недоліки, а саме: у роботі зустрічаються окремі стилістичні та орфографічні помилки, проте вищезазначені зауваження не є принциповими і впливають на наукову новизну та практичну цінність роботи.

Для уточнення окремих положень хотілося б отримати відповідь на наступні запитання:

1. Як Ви можете пояснити відсутність серед виявлених Вами факторів ризику виникнення розумові відсталості, фактору вживання батьками психоактивних речовин?

2. Які вимоги до кваліфікаційного рівня спеціаліста передбачає розроблена Вами методика визначення рівня адаптації осіб із розумовою відсталістю та реабілітаційні програми?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Чабанюка Сергія Олександровича «Легка розумова відсталість у осіб підліткового віку: клініко-віковий, медико-соціальний та реабілітаційний аспекти», є завершеним самостійно виконаним науковим дослідженням, яке за актуальністю теми, обсягом, методичним рівнем досліджень, теоретичною і практичною цінністю, науковою новизною результатів, об'єктивністю і обґрунтованістю висновків та практичних рекомендацій, повнотою викладення отриманих даних в опублікованих роботах відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та вимогам

оформлення дисертацій, затвердженим наказом № 40 Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р., а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Рецензент

**Доцент кафедри психіатрії,
психотерапії, загальної та медичної
психології, наркології та сексології
Запорізького державного
медико-фармацевтичного університету
МОЗ України
доктор медичних наук, доцент**

М. Є. Хоміцький

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №05/02/02-1424 від 05.04.2016;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: ХОМПЦЬКИЙ МИКОЛА ЄВГЕНОВИЧ 2884216198;
Належність до Юридічної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2884216198;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 248197DDFAB977E5040000001E9AC200FE80C203;
Видавець кваліфікованого сертифіката: АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК»;
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису: 15:15 29.05.2023;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)